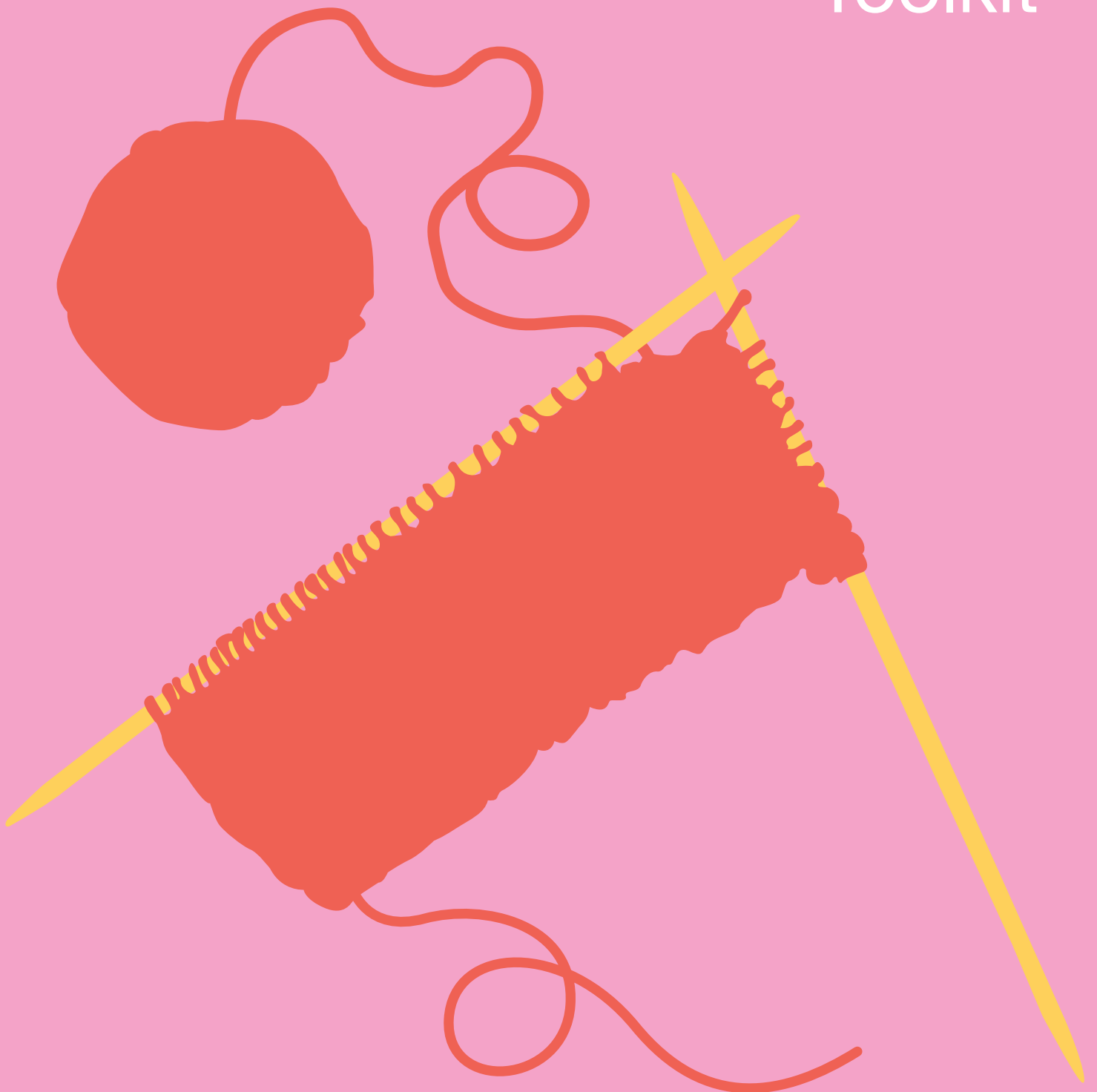

The

IMAGINE

Toolkit

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 - Voorwoord	4
Hoofdstuk 2 - Achtergronden	10
Waarom mannen en jongens betrekken?	12
Hoe kunnen we mannen en jongens betrekken?	13
Hoofdstuk 3 – Workshop inrichten en faciliteren	14
Hoofdstuk 4 – Oefeningen	18
Mannelijkheid en genderstereotypen	20
Woordenrace / Genderruil	21
'Man Box'	22
Jongens, meisjes en karate (filmpje/gesprek over stereotypen)	23
Collage van mannelijke foto's	24
Beeldhouwen met lichamen	25
Advertentiequiz	26
Seksueel geweld versus toestemming	28
Seksuele intimidatie en seksueel geweld / Basisactiviteit toestemming	29
Meerkeuzequiz	30
Op weg naar toestemming	31
'Sex on trial' (filmpje / gesprek over verkrachting / toestemming)	32
Geweldsspectrum	33
'De basketballers' (filmpje / gesprek over toestemming)	34
Ijsbrekers, discussiehulpmiddelen en energizers	35
Tijdslijn	36
Bevoorrechte positie / Papier gooien	37
Meningenspectrum	38
Vier hoeken	39
Balanswedstrijd (energizer)	40
Receptenboek	41
Omstandersuitdaging	42
Hoofdstuk 5 – Facilitators werven en voorbereiden	44
Hoofdstuk 6 – Doelgroep en locatie kiezen	48
Hoofdstuk 7 – Je programma evalueren	52

Over The IMAGINE Toolkit

Redactie: Erik Schrammel
Lay-out: Tony Halldin Hultqvist
Illustrations: Simon Graf, Tony Halldin Hultqvist
Auteurs: Anna Lindqvist, Benjamin Hurst, David Bartlett,
Erik Schrammel, Florence Reshdouni, Frans Blokhuis,
Jens van Tricht, Jurhaily Sling en Lex van' Hof.
Proof: Daniel Guinness
Drukwerkbegeleiding: Burobraak – www.burobraak.nl

Contactinformatie

MÄN – www.män.se
Emancipator – www.emancipator.nl
Good Lad Initiative – www.goodladworkshop.com

Bronnen / websites

www.emancipator.nl/Imagine
www.mfj.se/Imagine
www.goodladworkshop.com
menengage.org/regions/europe
www.poika.at/willkommen
www.status-m.hr

Licentie

Creative commons

EU disclaimer

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Co-funded by
the European Union

Hoofdstuk 1

VOORWOORD

Met trots presenteren wij als projectpartners de **IMAGINE Toolkit** voor het betrekken van jongens en jonge mannen bij de preventie van seksuele intimidatie en seksueel geweld tegen meisjes en vrouwen. Een rijke verzameling aan adviezen en interventies die, naar wij hopen, praktisch inzetbaar is en als inspiratiebron dient voor iedereen die reeds op dit terrein actief is of daarmee een begin wil maken.

Probleemanalyse

Geweld en seksuele intimidatie tegen meisjes en vrouwen zijn zowel oorzaken als uitingsvormen van genderongelijkheid. Geweld tegen meisjes en vrouwen is duidelijk een mannenprobleem - en een mannelijkheidsprobleem.

De meeste plegers zijn mannen, en we leven in een patriarchale samenleving waarin geweld van mannen wordt gedoogd, uitgelokt en gelegitimeerd. We weten ook dat mannen en jongens een groot verschil kunnen maken bij dit enorme maatschappelijke probleem: door hun eigen gedrag te veranderen, door andere mannen en jongens te beïnvloeden en door vrouwen en meisjes te steunen.

Initiatieven waarbij mannen en jongens worden geactiveerd om geweld te verminderen, kunnen hen stimuleren om samen met vrouwen en meisjes onderdeel te worden van de oplossing.

”Geweld tegen meisjes en vrouwen is duidelijk een mannenprobleem - en een mannelijkheidsprobleem.

Project

We weten dat de meeste mannen kunnen en willen meewerken aan de oplossing voor geweld tegen vrouwen en meisjes. We willen dit mogelijk maken door activiteiten te stimuleren die het keurslijf van de traditionele, destructieve, normatieve mannelijkheid verbreden en transformeren.

1500 jongens en jonge mannen. Naast interventies en gedeelde leerprocessen hebben we bewustwording gecreëerd rondom geweld tegen vrouwen als mannenprobleem via berichtgeving in de media in diverse Europese landen. Daarnaast hebben we Europese partnerorganisaties geïnspireerd om samen te werken met jongens en jonge mannen als 'change agents' bij de preventie van seksuele intimidatie en geweld.

De resultaten van onze interventies met jonge mannen en jongens zijn zeer veelbelovend. De meeste deelnemers vonden het onderwerp interessant, en volgens een aanzienlijk deel zou het van invloed kunnen zijn op de houding en het gedrag van hun leeftijdsgenoten¹.

IMAGINE Toolkit

Het doel van deze toolkit is het delen van kennis en inspiratie, praktische tips en trucs. We moedigen iedereen aan om de toolkit te implementeren, op te schalen, uit te bouwen en te delen, en om deel uit te maken van de verandering.

Deze toolkit is vooral gericht op het werken met tienerjongens en jongvolwassenen, in groepen met ofwel alleen jongens of zowel jongens als meisjes.

¹ We nodigen belangstellenden uit om meer over de resultaten te lezen in de analyse die is opgesteld door Katrien van Der Heyden van Nesma Consulting BVBA in samenwerking met Richard Langlais.

Projectpartners

Alle partners in het IMAGINE-project zijn actieve leden van MenEngage, een wereldwijd samenwerkingsverband dat jongens en mannen wil betrekken bij genderrechtvaardigheid.

MÄN is een Zweedse maatschappelijke organisatie die streeft naar gendergelijkheid en geweldloosheid. Onze kernstrategie bestaat uit het betrekken van mannen en jongens bij het uitdagen van destructieve mannelijkheid om zo het geweld van mannen tegen vrouwen en kinderen te stoppen. We bieden sinds 1993 veilige plekken voor mannen en jongens om te leren, discussiëren en na te denken over de invloed van de mannelijkheidsnormen op hun leven en hoe ze kunnen worden uitgedaagd. MÄN is medecoördinator van MenEngage Europe.

Emancipator is een Nederlandse organisatie voor mannen en emancipatie op thema's als geweld, arbeid en zorg, seksualiteit en seksuele diversiteit. We willen zorgzame mannelijkheid bevorderen en gewelddadige mannelijkheid voorkomen. We werken samen met vrouwen- en LGBTQIA*-organisaties om genderstereotypen uit te dagen en te transformeren. Emancipator is medecoördinator van MenEngage Europe.

The Good Lad Initiative is een Engelse sociale non-profitonderneming die op scholen, universiteiten en werkplekken mannen en jongens stimuleert om relaties met vrouwen en meisjes te ontwikkelen op basis van gelijkheid en wederzijds respect. We zijn een van de grootste Britse organisaties die gendergerelateerde vaardigheidstrainingen aanbiedt aan jonge mannen. Onze workshops brengt mannen en jongens op een constructieve manier in gesprek over het onderwerp gender en biedt hen de kans om op een andere manier te kijken naar mannelijkheid, rolpatronen en gendergelijkheid.

Hoofdstuk 2

ACHTER-GRONDEN

Vrouwenbewegingen strijden al ruim honderd jaar voor meer gelijkwaardige samenlevingen in Europa. Geweld tegen vrouwen en meisjes vormt bij deze strijd om rechtvaardigheid een enorm obstakel. Het betrekken van mannen en jongens als verantwoordelijke partner en bondgenoot van de vrouwenbeweging is de sleutel tot beëindiging van het geweld tegen vrouwen en meisjes.

Waarom mannen en jongens betrekken?

De meest plegers zijn mannen.

Grootschalig onderzoek uit 2014 heeft aangetoond dat één op de drie vrouwen na haar vijftiende te maken krijgt met lichamelijk en/of seksueel geweld, meestal door mannen.¹

Gender violence is a key rijke uiting en oorzaak van genderongelijkheid

Bij mannelijk geweld tegen vrouwen en meisjes op openbare plekken, op werkplekken en binnen relaties is vaak sprake van onvoorstelbare fysieke, emotionele en psychologische schade.² Het beïnvloedt het onderwijs aan vrouwen, hun arbeidskansen, economische zelfstandigheid, hun deelname aan het openbare leven en hun relaties met mannen.³

Er is een nauw verband tussen traditionele mannelijkheid en gendergeweld.

Gewelddadig gedrag van mannen tegen vrouwen, kinderen en andere mannen wordt verergerd door de constant aanwezige, krachtige maatschappelijke normen die "mannen en mannelijkheid koppelen aan macht, strijd en dominantie in plaats van zorg en gelijkheid".⁴

Mannen en jongens kunnen en moeten het verschil maken.

We moeten het beeld uitdagen dat geweld tegen vrouwen wordt veroorzaakt door 'een aantal slechte mannen'. Hoewel de meeste mannen mogelijk geen geweld gebruiken, kunnen alle jongens en mannen de verantwoordelijkheid nemen om het te voorkomen. Ze moeten weten dat ze concrete stappen kunnen zetten om het welzijn en de veiligheid van vrouwen en meisjes te verbeteren.

Ook mannen en jongens zijn gebaat bij de preventie van geweld.

Het geweld van mannen tegen vrouwen is nauw gekoppeld aan het geweld van mannen tegen andere mannen en zichzelf. Jongens en mannen worden geschaad door destructieve en gewelddadige mannelijkheidsnormen, en uitdaging ervan zal ook hun leven beter maken.

¹ Fundamental Rights Agency, (2014), Violence against women: an EU-wide survey, Vienna http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_en.pdf

² Ibid

³ European Women's Lobby (2015) Factsheet on Violence against Women, Beijing+20 Report

⁴ Belghiti-Mahut S., Bergmann N., Gärtner M., Hearn J., Gullvåg Holter Ø., Hřízenjak M., Puchert R., Scambor C., Scambor E., Schuck H., Seidler V., White A., Wojnicka K. (2013) The Role of Men in Gender Equality - European strategies & insights, Luxembourg: European Commission

” Hoewel de meeste mannen mogelijk geen geweld gebruiken, kunnen alle jongens en mannen de verantwoordelijkheid nemen om het te voorkomen.

Hoe kunnen we mannen en jongens betrekken?

Geweldspreventie kan op elk niveau.

Werken met afzonderlijke plegers, een geweldloze cultuur op scholen creëren en doeltreffende wetgeving bevorderen: alles kan bijdragen aan de preventie van geweld. Het is belangrijk om te erkennen wat anderen doen en te bepalen waar je zelf het meest effectief bent. Workshops met jongens en jonge mannen zouden vergezeld moeten gaan van bredere initiatieven op alle niveaus.

Verantwoordelijkheid ten opzichte van vrouwen en meisjes.

Mannen en jongens zouden het probleem van gendergeweld en genderongelijkheid samen en in dialoog met vrouwen en meisjes moeten aanpakken. Er moet altijd erkenning blijven voor vrouwenbewegingen en individuele vrouwen die hebben gevochten voor de kennis waarop we nu voortbouwen.

Dit is geen zaak van individuen.

We moeten over onszelf nadenken en individuele mannen niet neerzetten als 'genderhelden' die de wereld kunnen bevrijden van seksistische mannen ('de anderen'). We moeten samen onze cultuur veranderen.

Mannelijkheid kent vele gezichten.

Individuele jongens en mannen kijken verschillend aan tegen hun eigen mannelijke identiteit, en de bevoorrechte positie van mensen is van meer afhankelijk dan alleen gender. We moeten deze uiteenlopende en elkaar kruisende ervaringen en identiteiten erkennen. Bij interventies moeten we oog hebben voor zowel de dominantie, macht en agressie van mannen en jongens als voor hun verschillen en kwetsbaarheden.

Hoofdstuk 3

WORKSHOP INRICHTEN EN FACILITEREN

Als facilitator of manager zul je moeten beslissen hoe je de workshop gaat opzetten.

”Richten op wat we *wel* kunnen veranderen - iedereen kan wel *iets*.

Goed om te onthouden

Geweldspreventie is een zaak van elke dag

Hoewel veel mensen zelden getuige zullen zijn van ernstig seksueel geweld, kan iedereen iets doen aan een cultuur die de ogen sluit voor seksisme. Licht geweld kan tot ernstiger vormen van geweld leiden. Door escalatie of door de drempel te verhogen van wat aanvaardbaar is, waardoor ander geweld minder buitensporig lijkt. Als nafluiten normaal is, is betasting misschien ook niet zo fout in de ogen van degene die het doet en zijn mogelijk minder mensen bereid het slachtoffer te helpen.

Richten op wat we kunnen veranderen

Sommige deelnemers zullen alles aan de hand van biologie willen verklaren. Bedenk dat wetenschappelijk is aangetoond dat zowel natuur als opvoeding van invloed is op de kans dat iemand geweld tegen zichzelf en anderen gebruikt. Het doel van deze workshops is praten over zaken waaraan we wél iets kunnen veranderen.

Laten we een interventie-cultuur creëren

Niemand wordt als verkrachter geboren (verwijs naar biologisch aspect), maar we leven in een cultuur die in meer of mindere mate vrouwenhaat en acceptatie van mannelijk geweld bevat. Als we optreden tegen de 'lichte' vormen van geweld, kunnen we de acceptatiecultuur veranderen en voorkomen dat situaties uit de hand lopen of zich herhalen. We kunnen een cultuur creëren waarin iedereen zich verantwoordelijk voelt om op te treden tegen geweld.

Iedereen kan iets doen

Interventie betekent niet alleen ergens fysiek een einde aan maken, maar kan ook betekenen dat je iets doet om het geweld sowieso te voorkomen, of iets doen om het slachtoffer achteraf te steunen. Stimuleer creatieve oplossingen (bijv. hard gaan zingen of iemands naam roepen als het erop lijkt dat diegene geweld wil gebruiken).

Kies een focus

Je kunt niet alles behandelen. De focus van deze toolkit is mannelijkheid, stereotypen, seksueel geweld en toestemming¹. In een reeks workshops zou het misschien mogelijk zijn om al die zaken te behandelen, maar in één korte workshop zul je je moeten beperken tot specifieke onderwerpen met de bijbehorende oefeningen.

Pas je aan op de groep

Plan de workshop op basis van wat je weet (bijv. leeftijd, samenstelling groep) en pas de uitvoering aan op wat je tijdens de workshop te weten komt. Door een basisonderzoek uit te voeren of de workshop te beginnen met een basisoefening kun je een inschatting maken van de groep.

Let op leeftijdsverschillen

Scenario's en statistieken moeten worden aangepast op de leeftijd en kenmerken van de groep. Maak bij jongere groepen gebruik van concrete, minder abstracte concepten. De impact van de aanwezige facilitators, als volwassen vreemden, zal per leeftijdscategorie verschillend zijn.

Stel een tijdschema op

Plan de workshop van begin tot eind en bereken de beschikbare tijd voor de oefeningen, de pauze en de feedbackronde. Zo weet je of je voor- of achterloopt op schema.

Verwacht het onverwachte

Dingen gaan nooit precies zoals gepland. Het is daarom belangrijk om te plannen welke onderdelen je weglaat als je onvoldoende tijd hebt, of welke je kunt toevoegen als er tijd over is.

Ken je eigen vaardigheden

Collegestijl, discussiegericht, autoritair of diplomatiek: de beste stijl van faciliteren hangt af van de situatie. Wees je bewust van je sterke punten.

Wees actief flexibel

Zorg dat je een band met de groep krijgt en houdt. Stel vragen, participeer, wees interactief, merk op welke energie er binnen de groep heerst en pas je aan.

We zijn geen van allen perfect

Erken je eigen tekortkomingen als middel om contact te leggen en een discussie aan te moedigen. We hoeven mensen niet te straffen om hun seksistische ideeën of vooroordelen, maar laten hen zien dat ze verantwoordelijk zijn voor hun handelen.

Iedereen houdt van een goed verhaal

Complexe en abstracte fenomenen kunnen voor delen van de groep verwarrend zijn. Korte verhalen (waar en persoonlijk, maar niet al te privé) kunnen zowel tot aandacht als begrip leiden. Elke facilitator moet op zoek naar relevante verhalen waarbij ze zich prettig voelen.

Twee is beter dan één

In veel situaties zijn twee facilitators beter dan één. Het werk wordt er minder veeleisend door en het levert een extra feedbackmechanisme op.

Zorg dat je goed uitgerust bent

Workshops leiden, is zwaar. Zorg dat de facilitators en coördinator tijd vrijmaken voor de voorbereiding, vooraf rust nemen en achteraf de tijd nemen om terug te kijken en uit te rusten.

¹ In het Engels: consent

Hoofdstuk 4

OEFENINGEN

Dit hoofdstuk bevat voorbeelden van een aantal oefeningen die tijdens workshops kunnen worden gebruikt om in te gaan op mannelijkheid, stereotypes, seksueel geweld en toestemming. Sommige oefeningen zijn flexibel en voor meerdere onderwerpen geschikt, andere zijn specifiek. Per oefening staat aangegeven wanneer je hem kunt toepassen, wat de doelstellingen zijn en waar je alert op moet zijn bij de uitvoering. Sommige oefeningen zijn geïnspireerd op bestaande initiatieven en we hebben ons best gedaan om daar melding van te maken.

Mannelijkheid en genderstereotypen

Woordenrace / Genderruil

De groep is opgesplitst in teams die zo snel mogelijk een lijst maken met woorden die betrekking hebben op respectievelijk mannen en vrouwen, gevolgd door een discussie over stereotypen.

Toepassing	Stereotypen rondom genders belichten en een gemeenschappelijk referentiepunt voor de rest van de workshop bepalen.
Doelstellingen	Vergroten van het vermogen om kritisch te kijken naar het idee dat genders (en met name de traditionele binaire uitingen van mannelijkheid en vrouwelijkheid) noodzakelijk zijn of objectieve waarheden.
Indeling	Voldoende ruimte voor de deelnemers om zich vrij te kunnen bewegen. Twee stukken flipoverpapier op de muur naast elkaar geplakt.
Benodigdheden	Flipoverpapier, plakgum, flipoverstiften.
Deelnemers	Twee teams van maximaal elf deelnemers (meer teams indien ze groter zijn dan elf).
Duur	15 minuten (afhankelijk van de kwaliteit van de discussie kan de activiteit langer duren).
Vorbereiding	Plak de lijsten op de muur en gebruik ze gedurende de workshop.
	—
Procedure	De deelnemers vormen twee teams. Elk team gaat in een rij voor een groot stuk papier staan en de deelnemers mogen 60 tot 90 seconden lang om beurten een woord op het vel schrijven, de stift doorgeven aan de volgende in de rij en achteraan aansluiten. De woorden hebben te maken met een onderwerp dat je aan het begin opgeeft. Begin met een leuk onderwerp als opwarmertje en vervolgens een onderwerp over mannen en over vrouwen. Geef aan dat geen enkel woord verboden is en dat ze het eerste moeten opschrijven wat in hun hoofd opkomt. Het team met de meeste verschillende woorden (d.w.z. niet dubbel) wint. Neem na het spel een paar minuten de tijd om de lijsten te bekijken. Bespreek een aantal woorden en stel de volgende vragen: <ul style="list-style-type: none"> › Wat is het verschil tussen de lijsten die betrekking hebben op mannen en op vrouwen? › Wat vinden jullie hiervan? Waarom staan sommige woorden erop? › Waarom staan sommige woorden aan de ene kant en niet aan de andere? › Omcirkel opvallende woorden. Kies liever voor beschrijvende woorden als 'moedig' of 'zorgzaam' dan voor lichaamsdelen. Geef aan dat deze stereotypen schadelijk kunnen zijn en tot grotere problemen kunnen leiden.
Variant	Streep na de woordenrace alle biologische kenmerken door en vraag de deelnemers of de kenmerken links uitsluitend voor alleen mannen of vrouwen gelden. Goede onderwerpen om op te warmen: eten, voetbal, muziek.
Aandachtspunten	Dit is een snelle activiteit waarbij veel energie vrijkomt. Een handige oefening om als opwarmertje voor het onderwerp te gebruiken.

‘Man Box’

Samenstellen van een 'Man box' die de verwachtingen symboliseert van hoe een man zich gedraagt. Daarna volgt een gesprek over de impact van deze normen op het leven van de deelnemers en de mensen om hen heen.

Toepassing	Een gesprek op gang brengen over (masculiniteits)normen. Een gemeenschappelijk referentiepunt bepalen voor gesprekken over masculiniteitsnormen.
Doelstellingen	Vergroten van de bewustwording van belonings- en bestraffingssystemen in verband met maatschappelijke normen. Vergroten van de acceptatie van mensen die als 'buiten Man box' worden gezien. Vergroten van de bereidheid om te doen wat goed voelt in plaats van wat mannelijk is.
Indeling	Kleine groepen.
Benodigdheden	Videolink: https://www.youtube.com/watch?v=i9m-A-Wi2Vg . Kartonnen dozen, plakbriefjes en pennen.
Deelnemers	6 - 30.
Duur	20 - 30 minuten.
Procedure	– Optioneel: Bekijk de film 'På golvet' van Machofabriken of een andere video waarin wordt beschreven hoe masculiniteit/gendergerelateerde identiteit ontstaat. Laat de deelnemers de film in groepjes bespreken. Wat was het onderwerp van de film? Wat deed de hoofdpersoon en waarom? Wat vonden jullie hiervan? Geef elk groepje van 3-5 personen een kartonnen doos, plakbriefjes en pennen. Vraag ze hun verwachtingen te noteren van het gedrag van 'een echte man' binnen hun samenleving (normatieve masculiniteit), in de vorm van kenmerken (bijv. sterk, rijk, altijd zin in seks). Plak de plakbriefjes op de doos en lees er per groep een aantal hardop. › Wat gebeurt er als je niet aan deze verwachtingen voldoet? › Denk je dat het mogelijk is om je hele leven in de doos te leven en er nooit uit te stappen? › Hoe zou je het vinden om al die dingen altijd te moeten zijn? › We weten dat de meeste mensen volledig of deels buiten deze doos vallen. En sommigen zouden er liever meer buiten leven, maar vrezen de gevolgen. Hoe kunnen we het gemakkelijker maken om buiten de doos te leven en mensen laten zien dat ze moedig zijn dat ze dit doen, ondanks de normen?
Variant	Deze oefening is geïnspireerd op 'Machofabriken' van Unizon, Roks end MÄN, beschikbaar via http://www.machofabriken.se/ . De oefening kan ook met andere stereotypes worden gedaan.
Aandachtspunten	De kenmerken op de doos kunnen op zichzelf positief zijn (bijv. 'zelfverzekerd'), maar de verwachting om er altijd aan te moeten voldoen, leidt tot problemen.

Jongens, meisjes en karate

Beeldfragment uit een tv-programma waarin wordt gekeken naar de ontwikkeling en onderlinge relaties van kinderen in een peuterklas.

Toepassing	Belichten van stereotypen en genderongelijkheid vanaf jonge leeftijd in de moderne samenleving.
Doelstellingen	Vergroten van het inzicht dat stereotypen en gendergerelateerde verwachtingen al op zeer jonge leeftijd beginnen. Vergroten van het vermogen om kritisch te kijken naar genderstereotypen.
Indeling	Filmvertoning
Benodigdheden	Audiovisuele apparatuur (lieft een projector met luidsprekers).
Deelnemers	15 - 20.
Duur	10 minuten.
Procedure	– Bekijk dit 2:34 seconden durende filmpje. Leg uit dat het afkomstig is uit een serie op het Britse Channel 4 waarin wordt gekeken naar de psychologische ontwikkeling van kinderen. YouTube: The Kids Are Teaching Karate Lessons! The Secret Life Of 5 Year Olds - https://www.youtube.com/watch?v=OMvYkLi5YWc - 2:34 seconden (Verwijs naar eerdere oefeningen over stereotypen, bijv. Woordenrace of Man Box, en bespreek hoe stereotypen soms schadelijk kunnen zijn.) Vraag de deelnemers wat ze van het filmpje vonden: › Wat was er verrassend in het filmpje? › Zijn jongens en meisjes gewoon van nature verschillend? › Waarom zijn er natuurlijke verschillen? › Zijn er dingen die meisjes gewoon niet kunnen? En zijn er andersom dingen die jongens niet kunnen? › Vinden jullie dat mannen en vrouwen in onze samenleving als gelijken worden bekeken/behandeld?

Collage van mannelijke foto's

De deelnemers leggen in subgroepen een reeks foto's op volgorde van meest mannelijk naar minst mannelijk.

Toepassing	Deelnemers stimuleren om met leeftijdsgenoten over mannelijkheid te discussiëren.
Doelstellingen	Vergroten van het inzicht in eigen ideeën over mannelijkheid. Vergroten van het inzicht dat mannelijkheid niet vastomlijnd is. Vergroten van het gevoel van diversiteit in ideeën over en beeld van mannelijkheid.
Indeling	Voldoende tafels en stoelen om de deelnemers in subgroepen te laten discussiëren.
Benodigdheden	Een reeks foto's van verschillende mannen.
Deelnemers	4 - 30.
Duur	15 minuten.
	–
Procedure	De deelnemers worden opgesplitst in twee groepen. Elke groep krijgt een reeks foto's van mannen in verschillende situaties. De groepen mogen de foto's naar eigen inzicht op volgorde leggen van meest naar minst mannelijk. De facilitator bemoeit zich gedurende dit proces niet met de groepen. Het is belangrijk dat de deelnemers elkaar vragen stellen, discussiëren en tot een volgorde komen waar ze achter staan. Daarom moeten ze de volgorde achteraf aan de rest van de groep toelichten. <ul style="list-style-type: none"> › Waarom hebben jullie voor deze volgorde gekozen? › Waardoor had de volgorde er anders kunnen uitzien? › Vraag naar de plek van elke foto.
Aandachtspunten	Probeer bestaande (bevriende) groepjes uit elkaar te halen. Het is belangrijk dat de deelnemers in een omgeving worden geplaatst waar ze in contact komen met andere ideeën en meningen over mannelijkheid.

Beeldhouwen met lichamen

Genderstereotypen zichtbaar maken met behulp van het eigen lichaam (nabootsen).

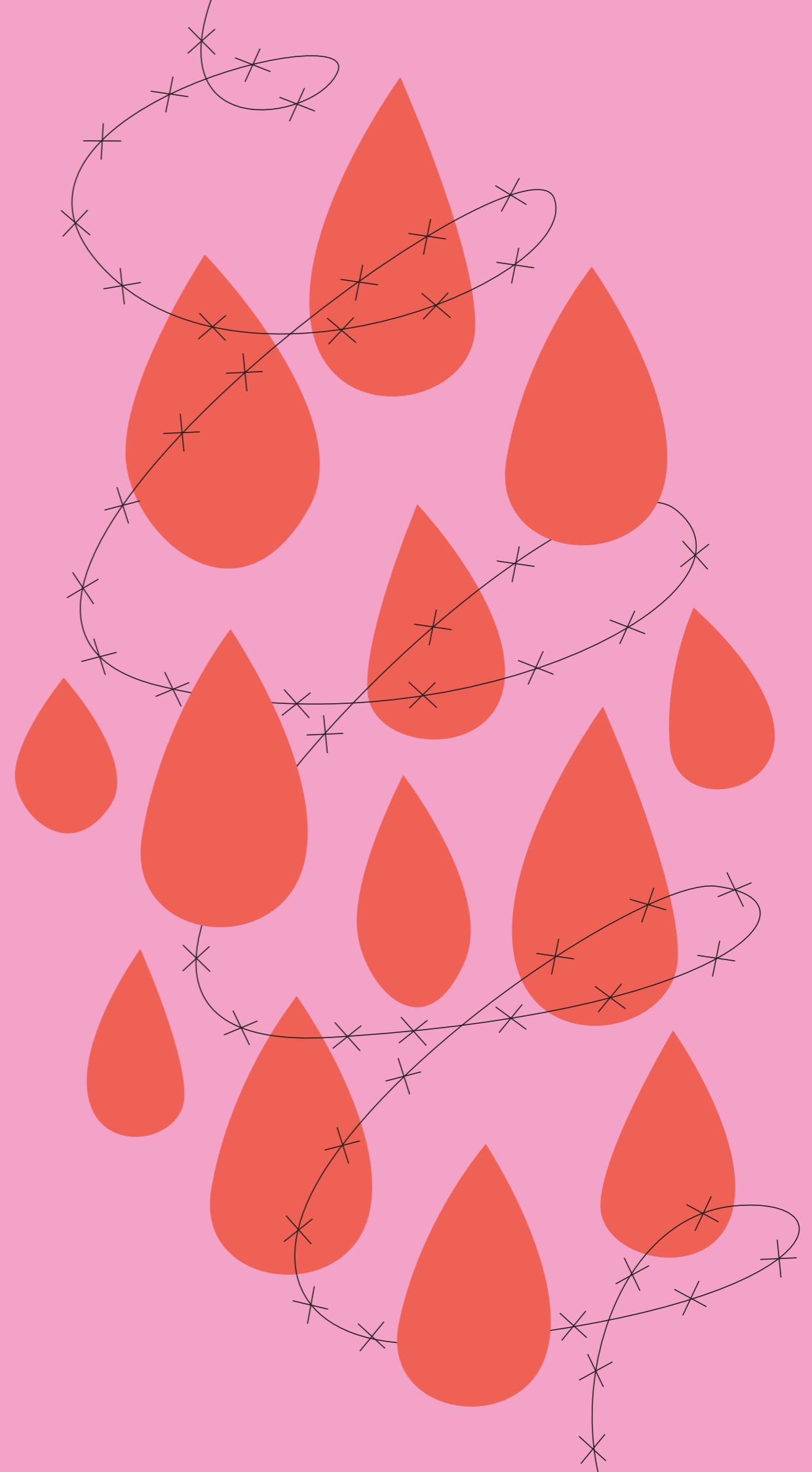
Toepassing	Op gang brengen van discussies over (mannelijkheids)normen rondom het lichaam. Gemeenschappelijk referentiepunt bepalen voor discussies over gendergerelateerde normen.
Doelstellingen	Vergroten van het vermogen om gendergerelateerde lichaamsverwachtingen uit te spreken en te visualiseren. Vergroten van de bewustwording van hoe normen invloed hebben op hoe we ons lichaam zien. Vergroten van de bewustwording van de kunstmatigheid van stereotypen.
Indeling	Lege ruimte / voldoende ruimte om in te bewegen.
Deelnemers	44 - 30.
Duur	15 minuten.
	–
Procedure	De deelnemers vormen tweetallen en spreken af wie persoon A en persoon B is. Eerst krijgt persoon A opdracht om persoon B neer te zetten als stereotype man door tegen hem te zeggen hoe hij z'n lichaam moet neerzetten. Daarna krijgt persoon B opdracht om persoon A neer te zetten als man volgens zijn eigen idealen. Na afloop neemt de facilitator de interessantste poses door en bespreekt samen met de deelnemers welke verschillen en problemen er tijdens de oefening naar voren kwamen. <ul style="list-style-type: none"> › Gebruik de input van de deelnemers om een dialoog te starten over mannelijkheid en vrouwelijkheid en hoe die eruitzien. › De deelnemers mogen het met elkaar oneens zijn en hun eigen ideeën over mannelijkheid en vrouwelijkheid naar voren brengen. Het is echter belangrijk dat de facilitator de regie over de discussie houdt en toewerkt naar een gedeelde conclusie.
Variant	Laat de deelnemers een vrouw uitbeelden, een homoseksuele man of een ander stereotiep personage.
Aandachtspunten	<ul style="list-style-type: none"> › De facilitator doet de oefening vooraf duidelijk voor; › Wees je bewust van fysiek contact met de deelnemers; › Loop rond en houd de tweetallen in de gaten. Sommige deelnemers maken van de vrijheid gebruik om de workshop te verstoren.

Advertentiequiz

Deze activiteit belicht de verschillen in de manier waarop vrouwen en mannen in de media worden neergezet (vooral in reclames) en wordt gebruikt om de link te leggen tussen seksuele intimidatie/seksueel geweld en de 'verkrachtingscultuur'.

Toepassing	Deelnemers laten kijken naar en nadenken en discussiëren over de ongelijke weergave van de genders en de macht van de media om gedrag te beïnvloeden.
Doelstellingen	Vergroten van de bewustwording van stereotypen in reclames. Vergroten van de bewustwording van gendergerelateerde verwachtingen van lichamen. Vergroten van de bewustwording van hoe de media gedrag kunnen beïnvloeden. Vergroten van het vermogen om na te denken over het idee van weergave in de media. Vergroten van het vermogen om mediaboodschappen te bekritisieren waarmee je het niet eens bent.
Indeling	Kleine groepen.
Benodigheden	PowerPoint.
Deelnemers	15 – 20.
Duur	220 minuten.
Voorbereiding	Verzamel een aantal advertenties waarin de genders wel en niet stereotiep worden neergezet.

Procedure	<p>Verdeel de deelnemers in groepjes van vier of vijf. Leg uit dat ze een aantal advertenties te zien krijgen waarbij het logo is verwijderd. Laat ze raden welk product er wordt geadverteerd (het merk is niet nodig). Geef ze een aantal minuten om te bespreken hoe/waarom hun suggestie afwijkt van het antwoord. Neem alle advertenties door en toon de positieve voorbeelden op de laatste twee dia's. Vraag hoe de deelnemers zich hierbij voelen en wat ze liever zien in advertenties.</p> <p>Belicht de manieren waarop vrouwen in deze advertenties anders worden behandeld en vraag of de overseksualisatie van vrouwenproblemen voor ze zouden kunnen veroorzaken buiten de reclame-industrie.</p> <ul style="list-style-type: none"> › Hoe worden de vrouwen/mannen afgebeeld? › Welke rol spelen de vrouwen in de advertentie? › Welke relatie hebben de vrouwen/mannen met het product? › Hoe denken de advertentiemakers volgens jullie over ons als consument? › Introduceer de term 'objectificatie' › Vraag wie er niet wordt vertegenwoordigd › Verplaats je in een meisje dat je kent, welke boodschap krijg je mee door deze advertenties?
------------------	---

Seksueel geweld versus toestemming

Seksuele intimidatie en seksueel geweld / Basisactiviteit toestemming

Basisactiviteit om de kennis te peilen over seksuele intimidatie/seksueel geweld en toestemming.

Toepassing	De groep laten kennismaken met het onderwerp en een gemeenschappelijk referentiepunt bepalen voor de verdere bespreking.
Doelstellingen	Vergroten van de bewustwording van toestemming. Vergroten van de paraatheid en bereidheid om over toestemming te praten.
Indeling	Elke indeling is geschikt.
Deelnemers	15 – 20.
Duur	10 - 20 minuten.
	–
Vorbereiding	Ga op zoek naar passende definities van seksuele intimidatie en seksueel geweld waar je organisatie achter staat.
Procedure	<ul style="list-style-type: none"> › Vraag de deelnemers wat ze over seksuele intimidatie/seksueel geweld hebben gezien of gehoord. › Hebben ze er les in gehad? › Hebben ze er iets op televisie over gezien? › Hebben ze er onlangs in het nieuws iets over gehoord? › Weten ze van gevallen onder hun bekenden? › Maak samen definities of geef de deelnemers definities van seksuele intimidatie en seksueel geweld.
Variant	Deze oefening kan ook worden gedaan met betrekking tot toestemming, zowel in verband met seksuele intimidatie/seksueel geweld of op een ander moment tijdens de workshop. <ul style="list-style-type: none"> › Vraag de deelnemers een definitie te geven van toestemming. › Hebben ze er les in gehad? › Hebben ze er iets op televisie over gezien? › Hebben ze er onlangs in het nieuws iets over gehoord? › Weten ze van gevallen van problemen met toestemming onder hun bekenden?
Aandachtspunten	Het gaat hier meer om een kennismaking met het onderwerp en het op gang brengen van een gesprek dan om het overbrengen van specifieke kennis.

'Sex on trial'

Filmpje waarin wordt gekeken naar het grijze gebied van relaties en seks (filmpje/gesprek over verkrachting/toestemming).

Toepassing	Een ruimte creëren waarin de groep realistisch kan nadenken over de nuances van seksuele intimidatie en seksueel geweld.
Doelstellingen	Vergroten van de bereidheid om te streven naar positieve, gezonde seksuele interactie in plaats van alleen het 'absolute minimum' van het niet plegen van seksuele wandaden.
Indeling	Filmvertoning.
Benodigheden	Film 'Sex on Trial'; geschikte audiovisuele apparatuur.
Deelnemers	15 - 20.
Duur	15 minuten.
Vorbereiding	Let op! De film is fictief maar bevat een scene met seksueel misbruik. Bekijk de film van tevoren en bedenk of de groep er klaar voor is (qua leeftijd en volwassenheid) om hem te zien. –
Procedure	Vertel de deelnemers dat ze een film gaan kijken en die daarna gaan bespreken. Laat de deelnemers het volgende filmpje op YouTube zien: 'Is This Rape Sex On Trial' Pt 1 BBC3. › https://www.youtube.com/watch?v=SkS44t0AKu0 Leg de deelnemers de laatste stelling uit het Meningsspectrum voor: dit is verkrachting. Zijn ze het eens of oneens? Leg uit dat het in dit geval als verkrachting zou gelden omdat hij zich ervan bewust was dat ze er niet van genoot en geen signaal gaf waaruit toestemming bleek.
Variant	Er zijn naar aanleiding van dit filmpje nog veel meer vragen mogelijk. Het is een serie van meerdere filmpjes.

Geweldsspectrum

De groep brainstormt over de verschillende vormen van geweld en bespreekt de samenhang tussen de ernst en algemeenheid van geweld en de kans dat iemand ingrijpt.

Toepassing	Laten zien dat er een groot spectrum is van geweld en mogelijkheden om in te grijpen. Verband laten zien tussen algemeenheid en sociale aanvaarding. Verband laten zien tussen genormaliseerd geweld en onacceptabel geweld.
Doelstellingen	Vergroten van het spectrum van wat als gewelddadig kan worden gezien. Vergroten van het vermogen om veel verschillende vormen van geweld te herkennen. Vergroten van de bereidheid om in te grijpen bij genormaliseerd geweld
Indeling	Elke indeling is geschikt, zolang iedereen het bord kan zien.
Benodigheden	Whiteboard en whiteboardstiften.
Duur	110 -15 minuten.
Deelnemers	5 – 30.
Vorbereiding	Houd een goede definitie van geweld in gedachten, zelfs al noem je die tijdens de oefening niet hardop. –
Procedure	Vraag de deelnemers om concrete voorbeelden van verschillende acties die als gewelddadig kunnen worden beschouwd (bijv. verbaal, fysiek of seksueel). Vraag ze om zeer concreet en specifiek te zijn en noteer de voorbeelden op het bord. Zet de meest voorkomende en minst herkende vormen van geweld (bijv. kleinerende opmerkingen) aan de ene kant en de minder voorkomende maar breed herkende vormen van geweld (bijv. verkrachting) aan de andere kant. Vul indien nodig aan met eigen voorbeelden. Leg uit waarom je sommige voorbeelden links hebt gezet en sommige rechts. › Is het eenvoudiger om in te grijpen bij ernstig geweld of minder ernstig geweld? Waarom is dat? › Tegen welke vorm van geweld zullen mensen het vaakst ingrijpen? › Wanneer grijpen we in bij de 'lichtere' vormen van geweld? › Wat is een goede manier om veilig in te grijpen? (bijv. aandacht afleiden, samen ingrijpen) › Zijn er speciale plekken en situaties waar veel geweld voorkomt? Zo ja, waarom is dat volgens jou? › Zijn er bij die situaties meer vrouwen of mannen aanwezig? Zo ja, waarom is dat volgens jou? Verwijs naar eerdere oefeningen over gendernormen en masculiniteit.
Variant	Deze oefening is geïnspireerd op Mentors in Violence Prevention door Jackson Katz, beschikbaar op: http://www.mvpstrat.com/ .

'De basketballers'

Vertoning van de film 'Basketkillarna' van RFSU, gevolgd door een gesprek over de inhoud vanuit het perspectief van toestemming (filmpje/gesprek over toestemming).

Toepassing Laten zien hoe toestemming en goede communicatie tot liefde en passie kunnen leiden. Oefenen in empathie.

Doelstellingen Vergroten van het vermogen om situaties te herkennen waarin toestemming ertoe doet. Vergroten van het vermogen om de gevoelens van anderen te lezen en in woorden om te zetten.

Indeling Filmvertoning.

Benodigdheden Computer, projector of andere audiovisuele apparatuur.
Videolink: 'Basketkillarna' - 2,5 min. <https://vimeo.com/180020387>.

Duur 15 - 20 minuten.

Vorbereiding Optioneel: Begin met een persoonlijk verhaal over toestemming. Het hoeft geen romantische of intieme situatie te zijn, maar in elk geval een situatie waarbij sprake is van een relatie (bijv. partner, vriend of familie). Zorg dat je voldoende op je gemak bent om dit verhaal te vertellen en dat je persoonlijk bent zonder te privé te zijn.

–

Procedure Speel de film af en stel de deelnemers vragen over de inhoud:

- › Wat gebeurde er in het filmpje?
- › Hoe was de communicatie tussen de jongens?
- › Hoe denk je dat de jongen in het witte shirt zich voelde?
- › Hoe denk je dat de jongen in het blauwe shirt zich voelde?
- › Hoe denk je dat ze zich beiden op het laatst voelden? (Leidende vraag: positief)
- › Hoe bereikten ze dat punt? (Leidende vraag: toestemming en respect)
- › Kun je meer situaties bedenken waarin je toestemming nodig hebt om te zorgen dat anderen zich gerespecteerd voelen?

Variant Deze oefening is geïnspireerd op het materiaal 'Vill du?' van RFSU. Een complete omschrijving van het materiaal in het Zweeds is te vinden op <https://gratisiskolan.se/tema-sex-forvantningar-for-gymnasiet.html>.

Aandachtspunten Let op! Wees je ervan bewust dat dit filmpje in sommige groepen tot homofobe reacties leidt. Zorg dat je hiervoor een strategie hebt.

- Wat je wilt bereiken: Wacht op de signalen van de ander, luister, probeer te wachten totdat je een 'ja' voelt en niet alleen een 'misschien'. Weet je het niet zeker, vraag het dan. Hoe groter de intimiteit, hoe belangrijker het is.
- Toestemming is sexy!

Ijsbrekers, discussiehulpmiddelen en energizers

Tijdslijn

De deelnemers brengen hun eigen ervaringen in kaart met gender, mannelijkheid, seksualiteit en/of geweld en noteren dit op een tijdslijn.

Toepassing	Elkaar binnen de groep leren kennen. Ruimte creëren om na te denken over gender, mannelijkheid, seksualiteit en/of geweld in het leven van de deelnemers. Ontwikkelen van gemeenschappelijke kennis en taal voor de verdere gesprekken.
Doelstellingen	Nadenken over de eigen ervaringen, kennis en houding; Nadenken over het eigen gedrag: hoe kan ik seksuele intimidatie en seksueel geweld voorkomen en uitbannen?
Indeling	De deelnemers staan zodanig opgesteld dat iedereen de tijdslijn goed kan zien.
Benodigdheden	Plakbriefjes, markeerstiften, whiteboard of groot vel papier.
Deelnemers	4 – 30.
Duur	15 minuten.
Vorbereiding	Zorg dat je over de training en hulpmiddelen beschikt om te kunnen omgaan met iemand die over seksueel geweld vertelt. –
Procedure	De facilitator tekent een tijdslijn die begint rond de periode wanneer de deelnemers zijn geboren en eindigt in het heden. Daarna krijgt elke deelnemer een aantal plakbriefjes. Per briefje noteren ze één situatie waarin ze met betrekking tot de onderwerpen van de workshop iets hebben geleerd, ervaren of waar ze problemen mee hebben gehad. De briefjes worden op de tijdslijn geplakt op het moment dat ze hebben plaatsgevonden. De facilitator bespreekt de input van de deelnemers. Het is belangrijk dat ze antwoord geven op de volgende vragen: <ul style="list-style-type: none"> › Hoe heb je deze oefening ervaren? › Wat heb je over jezelf geleerd? › Wat ga je in de toekomst doen? Hoe ga je dat doen?
Aandachtspunten	<ul style="list-style-type: none"> › Niets is verkeerd, vreemd of onmogelijk; › De deelnemers hoeven hun naam niet op de briefjes te zetten; › Eén verhaal per plakbriefje; › Zorg dat iedereen de kans krijgt om te vertellen wat hij/zij wil.

Bevoorrechte positie / Papier gooien

Deze activiteit gaat in op het onderwerp 'bevoorrecht zijn'.

Toepassing	Behandelen van elke vorm van bevoorrecht zijn die de deelnemers mogelijk begrijpen, bijv. ras, sociale klasse, gender, capaciteiten en godsdienst. Bespreken van bevoorrecht zijn, ongelijkheid en waar die verschillen vandaan komen.
Doelstellingen	Vergroten van het vermogen onder deelnemers om empathie te voelen voor mensen die worden gediscrimineerd op basis van verschillende aspecten van hun identiteit. Vergroten van de bewustwording van verschillende vormen van sociale ongelijkheid, bijv. tussen mannen en vrouwen.
Indeling	Voldoende ruimte voor de deelnemers om zich vrij te kunnen bewegen.
Benodigdheden	SVellen oud papier (1-3 per deelnemer), prullenbak.
Deelnemers	15 - 20.
Duur	20 minuten.
Vorbereiding	Verdeel de deelnemers in drie teams door ze te nummeren. Geef elke deelnemer een vel oud papier en leg uit dat ze meedoen aan een spel. Bekijk het voorbeeld in dit filmpje - Students Learn A Powerful Lesson About Privilege https://www.youtube.com/watch?v=2KlvmuxzYE . –
Procedure	Zet de prullenbak voor in het lokaal en zeg tegen de deelnemers dat ze om te winnen hun papiertje vanaf hun rij in de prullenbak moeten gooien. De deelnemers achterin zullen klagen dat dit niet eerlijk is, terwijl de deelnemers voorin alleen gericht zijn op het bereiken van hun doel. Vraag de deelnemers hoe ze deze activiteit hebben ervaren. Benadruk dat eenvoudig iedereen 'gelijke kansen' bieden niet per se eerlijk is. Technische gezien, krijgen alle deelnemers dezelfde kans - namelijk de kans om het papier vanaf hun rij te gooien - maar niet al die kansen zijn gelijk. Leg uit dat het bij deze activiteit gaat over bevoorrechte posities. Definieer een bevoorrechte positie als de onverdiende reeks voordelen die je krijgt omdat je bent wie je bent .
Variant	Vraag de deelnemers of ze groepen mensen kunnen bedenken die minder bevoorrecht zijn binnen onze samenleving. Doe suggesties, bijv. immigranten, mensen met een andere huidskleur, gehandicapten, vrouwen, enz.

Meningenspectrum

Activiteit waarbij de deelnemers zich naar verschillende punten verplaatsen binnen een spectrum van 'zeer mee eens' tot 'zeer mee oneens' met als doel relevante uitspraken en vragen te bespreken.

Toepassing	De kloof dicht tussen toestemming en seksuele intimidatie/seksueel geweld. Een veilige, gestructureerde omgeving creëren voor het delen en bespreken van meningen.
Doelstellingen	Vergroten van de bereidheid om de eigen mening te delen en bespreken. Vergroten van het begrip voor en de acceptatie van de mening van anderen.
Indeling	Zoveel mogelijk open ruimte zodat de deelnemers zich vrij kunnen bewegen (misschien wat tafels of stoelen aan de zijkant van het lokaal waarop de deelnemers kunnen zitten, als je je hierbij op je gemak voelt).
Benodigdheden	Uitspraken.
Deelnemers	15 - 20.
Duur	30 - 40 minuten.
	–
Procedure	De facilitator doet een uitspraak en de deelnemers gaan aan de ene kant van het lokaal staan als ze het zeer eens zijn en aan de andere kant als ze het zeer oneens zijn. Ze mogen ook overal daartussenin gaan staan en zijn vrij om van plek te wisselen als ze tijdens de discussie van gedachten veranderen. Vraag de deelnemers waarom ze staan waar ze staan of waarom ze zijn verplaatst, en pas de uitspraak aan om te zien of de deelnemers het er dan nog steeds mee eens/oneens zijn.
Variant	Uitspraken: <ol style="list-style-type: none"> 1. Het is verkeerd om iemand te overtuigen iets tegen hun zin te doen. 2. Wat seks betreft, geldt 'nee is nee'. 3. Het is makkelijk om te zien of iemand seks wil of niet. 4. Als een man nee zegt tegen seks met een vrouw, is hij waarschijnlijk homoseksueel. 5. Er is niets mis met seks hebben als je dronken bent. 6. Veel vrouwen beschuldigen mannen onterecht van verkrachting.
Aandachtspunten	Het is belangrijk om onszelf af te vragen waarom we denken wat we denken. Vaak worden deze meningen extern voor ons gevormd en niet door onszelf.

Vier hoeken

De deelnemers worden geconfronteerd met uitspraken of vragen en kiezen een antwoord door naar verschillende hoeken van het lokaal te lopen.

Toepassing	De verschillende meningen binnen de groep visualiseren. Oefenen met discussiëren over de onderwerpen van de workshop.
Doelstellingen	Vergroten van het begrip voor verschillende visies op de workshoponderwerpen. Vergroten van de bereidheid om over de workshoponderwerpen te discussiëren. Vergroten van de tolerantie voor tegengestelde meningen.
Indeling	Open ruimte waarin de deelnemers zich vrij kunnen bewegen.
Deelnemers	4 - 30.
Duur	15 - 25 minuten (afhankelijk van het aantal uitspraken).
Vorbereiding	Bereid uitspraken, scenario's en/of vragen voor met steeds drie mogelijkheden. Zorg dat alle opties reëel zijn en dat er geen duidelijk goed of fout antwoord is.
	–
Procedure	Lees een uitspraak/vraag/scenario voor in verband met het thema dat je wilt bespreken. Presenteer de drie antwoorden en wijs ze toe aan verschillende hoeken in het lokaal. De deelnemers kiezen de hoek die hun mening het beste weergeeft. De vierde hoek blijft leeg voor deelnemers die een eigen antwoord willen formuleren. Vraag de deelnemers nadat ze een hoek hebben gekozen om aan de anderen in dezelfde hoek uit te leggen waarom ze hiervoor hebben gekozen. Vraag dan aan één persoon per hoek om te vertellen wat er binnen de groep is gezegd. Daarna zijn de deelnemers vrij om van hoek te wisselen als ze zijn overtuigd door iets wat in een andere groep is gezegd. (Optioneel) Stel extra vragen om dieper op een bepaalde kwestie in te gaan. Ga door met de tweede uitspraak en de bijbehorende opties.
Variant	Kies ofwel voor korte, snelle uitspraken om de groep te activeren, of maak gebruik van langere scenario's met diepere discussies.
Aandachtspunten	Het is geen enkel probleem om van mening te veranderen. De deelnemers mogen alleen hun eigen mening naar voren brengen zonder commentaar of kritiek te leveren op de mening van anderen. Niemand kan worden gedwongen om zijn of haar keuze uit te leggen.

Balanswedstrijd (energizer)

Deelnemer A en B proberen elkaar uit balans te brengen door hard tegen elkaars handpalmen te duwen.

Toepassing	Een rustige groep in beweging krijgen of wat energie verbruiken om een drukke groep te kalmeren. Gevoelige onderwerpen introduceren/bespreken.
Doelstellingen	Vergroten van de vertrouwdheid onder de deelnemers. Vergroten van de bereidheid om later dieper op de onderwerpen in te gaan.
Indeling	Lege ruimte / voldoende ruimte om vrij te bewegen.
Deelnemers	4 - 30.
Duur	10 minuten.
Vorbereiding	Zorgen dat je de truc beheerst om je handen snel genoeg weg te trekken om de ander uit balans te brengen (zie onder). –
Procedure	De deelnemers vormen tweetallen, liefst met iemand met dezelfde lengte en hetzelfde gewicht. Deelnemer A en B staan tegenover elkaar en moeten proberen de ander uit balans te brengen door hard tegen elkaars handpalmen te duwen. Zodra iemand zijn voet verplaatst, is hij uit balans gebracht. Stimuleer de deelnemers met opmerkingen als: “Klaar voor de start? Af!” of “Kan het niet wat harder?” Ze zullen waarschijnlijk op z'n hardst proberen te duwen. Na een minuut pauzeer je en vraag je iemand die enthousiast duwde om naar voren te komen. Geef hem een compliment voor zijn inzet en daag hem uit: “Nu moet je tegen mij. Wedden dat je me niet uit evenwicht krijgt? Begin maar”. Op het moment dat de deelnemer zoveel mogelijk kracht zet, trek je snel je handen weg waardoor hij uit balans raakt. “Ik heb gewonnen, 1-0, alweer.” Doe het nog een paar keer tenzij hij de truc doorheeft. Laat de deelnemers de oefening nog een paar keer doen. Stop na een paar minuten en begin met de afsluitende discussie. Je kunt deze discussie kort houden. Stel vragen als: › Hoe heb je deze oefening ervaren? › Hoe voelt het om iemand zo dicht bij je te laten? › Wat heb je geleerd?
Variant	Deze oefening is geïnspireerd op 'Chinees Boksen' uit het Rots en Water-programma van het Gadaku Institute (www.rotsenwater.nl).
Aandachtspunten	Dit is een energieke oefening. Probeer een sfeer te creëren en handhaven die zowel positief als strijdlustig is.

Receptenboek

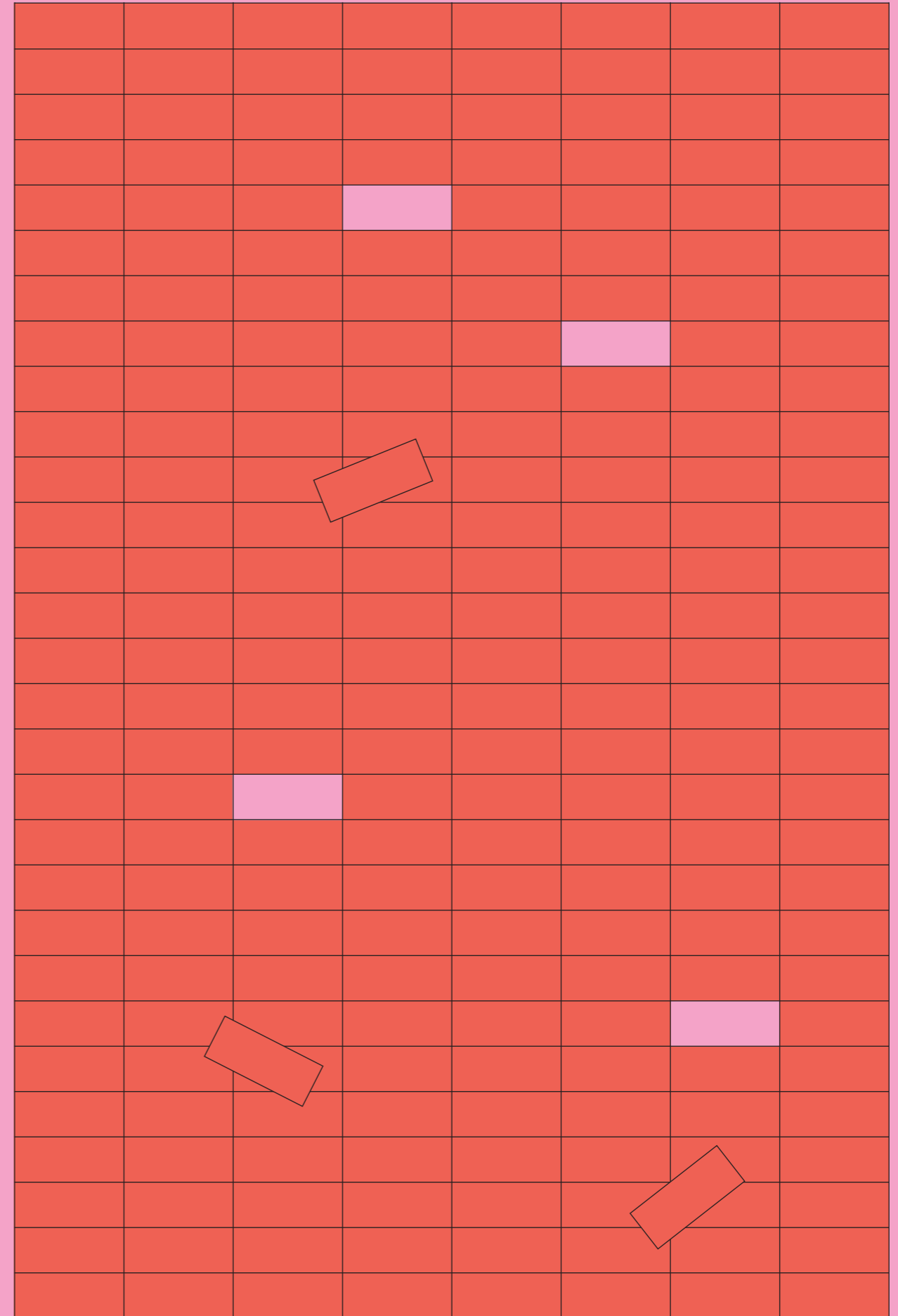
De groep stelt een lijst op met recepten voor het uitdagen van destructieve normen en om op een veilige manier in te grijpen bij geweld.

Toepassing	De workshop eindigen met een plan van aanpak.
Doelstellingen	Vergroten van het gevoel van verantwoordelijkheid voor creatieve methodes voor het voorkomen van geweld. Vergroten van de bereidheid om in te grijpen om geweld te voorkomen en slachtoffers te steunen.
Indeling	Kleine groepen of U-vorm.
Benodigheden	Papier en pennen.
Duur	10 - 15 minuten. –
Procedure	De oefening kan individueel of in groepjes plaatsvinden. Vraag de deelnemers om een recept te schrijven voor het uitdagen en veranderen van destructieve normen en houdingen die tot geweld leiden. Welke ingrediënten zijn er nodig om destructieve normen en geweld te voorkomen? Optioneel: › Vraag de groep om het eigen recept voor te lezen. Verzamel alle recepten in een 'Receptenboek voor Verandering'. Laat dit achter bij de groep, maak kopieën of geef het aan de leerkracht/jeugdlerder. Discussie: › Vraag de deelnemers en/of leerkracht hoe ze het receptenboek na afloop van de workshop van plan zijn te gebruiken.
Aandachtspunten	Omstanders zullen sneller ingrijpen wanneer ze daar concrete manieren voor weten. Het is nog beter om ze vooraf te oefenen. Laat de deelnemers zelf ideeën bedenken, zodat ze het gevoel hebben dat het hun eigen recept is. Zorg dat de suggesties veilig en niet-gewelddadig zijn.

Omstandersuitdaging

De deelnemers bedenken zelf manieren om in te grijpen bij seksuele intimidatie/seksueel geweld.

- Toepassing** Afronden van een sessie over seksuele intimidatie/seksueel geweld.
De groep helpen hun eigen plan van aanpak te ontwikkelen om veilig in te grijpen bij seksuele intimidatie/seksueel geweld.
- Doelstellingen** Vergroten van de kennis over veilige manieren om als omstander op te treden.
Vergroten van het inzicht in de complexiteit van conflictoplossing.
Vergroten van het inzicht in hoe ze kunnen helpen een einde te maken aan seksuele intimidatie/seksueel geweld.
- Indeling** Voldoende ruimte om vrij te bewegen.
- Deelnemers** 4 - 20.
- Duur** 30 minuten.
- Vorbereiding** Zorg dat je een helder idee hebt over veilige en aanvaardbare vormen van interventie.
Bestudeer ter inspiratie bestaande interventieprogramma's, zoals 'Mentors in Violence Prevention'.

–
- Procedure** Zeg tegen de deelnemers dat ze een methode gaan bedenken om op een veilige manier in te grijpen wanneer ze dingen zien of horen die niet in de haak zijn.
Maak groepjes van vier of vijf personen en geef ze vijf minuten de tijd om een rollenspel te bedenken waarbij iemand seksuele intimidatie/seksueel geweld ervaart en een omstander (of meerdere omstanders) veilig ingrijpt.
Observeer het rollenspel van alle groepjes en haal er elementen uit die goed waren.
Noteer deze op de flipover of het whiteboard en probeer de beste onderdelen samen te vatten in een interventieplan van vier of vijf punten.
Sluit af met de vraag wat de deelnemers vandaag hebben geleerd en of er nog vragen zijn.
Probeer de vragen te beantwoorden en stimuleer de deelnemers om er onderling over door te praten, om de antwoorden een veilige plek te geven en om terug te denken aan alles wat er vandaag is besproken wanneer ze getuige zijn van seksuele intimidatie/seksueel geweld.
- Variant** Overweeg om in plaats van rollenspellen kant-en-klare scenario's te presenteren.
Vraag de deelnemers om veilige manieren te bedenken om in te grijpen en stel aan de hand daarvan een interventieplan op.
- Aandachtspunten** Niet-gewelddadige reacties hebben altijd de voorkeur.
Is het mogelijk om vóór, tijdens of na de gewelddadige actie in te grijpen?

Hoofdstuk 5

FACILITATORS WERVEN EN VOORBEREIDEN

Workshops faciliteren met jongeren is niet eenvoudig, maar een goed voorbereide facilitator krijgt er meestal een waardevolle en leuke ervaring voor terug. Zorgvuldige selectie en voorbereiding op inhoud, werkwijze en uitvoering zijn van groot belang voor het resultaat van de workshop.

Bepaal je minimumnormen.

Wees helder en transparant over wat je van de facilitators verwacht. Laat weten of ze de doelen van je organisatie moeten steunen, over specifieke vaardigheden moeten beschikken of bepaalde toezeggingen moeten doen.

Maak alleen opzettelijk onderscheid.

Bij ieder wervingsproces bestaat de kans op vooringenomenheid. Zorg dat je er alles aan doet om onbedoelde discriminatie of willekeur te voorkomen. Wil je een diverse groep facilitators werven, doe dit dan op basis van waarnaar je op zoek bent (bijv. opleiding of ervaring met racisme) in plaats van wat 'oogt als diversiteit'.

Wees alert op buitensluitend taalgebruik

De manier waarop je de functie van facilitator verwoordt, bepaalt wie erop solliciteert. Is je taalgebruik academisch of cis- of heteroseksistisch, dan zullen sommige uitstekende kandidaten het gevoel hebben dat ze ongewenst zijn.

Verantwoordelijkheid telt ook voor facilitators.

De vrouwenbeweging heeft de basis gelegd voor gendertransformatieve geweldspreventie. De facilitators zijn vaak het gezicht van het programma en moeten zich bewust zijn van dit historische verband.

Beschouw peer education als een van de vele tools.

Hoewel oprechte interesse enthousiasme voor facilitators belangrijker zijn dan gelijk zijn aan de groep, heeft het bepaalde voordelen wanneer de deelnemers zich met de facilitator kunnen identificeren en andersom. Jonge mannen weten bijvoorbeeld zelf hoe het is om als jongen op te groeien, en iemand met een donkere huidskleur heeft mogelijk ervaring met racisme in een voornamelijk blanke samenleving.

Wees je bewust van de impact van het geslacht van facilitators.

We leven in een patriarchale samenleving. Of we het nu leuk vinden of niet, gender speelt net als bij andere sociale interacties een rol bij de facilitering. Mannelijke facilitators kunnen geloofwaardiger zijn voor mannelijke deelnemers (hoewel dit geen garantie is) en model staan voor een man die zich inzet voor gendergelijkheid. Ze krijgen mogelijk ook minder harde kritiek of beledigingen dan vrouwen wanneer ze met jongens en mannen over gendergelijkheid praten. Veel organisaties zetten echter succesvol vrouwelijke facilitators in bij het werken met jongens en meisjes.

Leer gebruik te maken van gemengde teams

De inzet van zowel een mannelijke als vrouwelijke facilitator biedt een kans om respectvolle relaties tussen genders te modelleren, om de verantwoordelijkheid naar vrouwen te vergroten en genderstereotypen over mannelijke en vrouwelijke leiders opzettelijk uit te dagen.

In algemene zin blijkt uit onderzoek¹ dat deze verschillende manieren van aanpak precies dat zijn: verschillend, niet beter of slechter.

¹ Zie bijvoorbeeld <http://www.education.vic.gov.au/Documents/school/teachers/health/respectfulrel.pdf>, met name p. 53-54, voor een samenvatting.

”Veranderen is lastig en we hebben allemaal een veilige plek nodig om met onszelf te beginnen voordat we anderen kunnen aanzetten tot verandering.

Ook facilitators hebben een veilige ruimte nodig.

Eerlijke, kwetsbare discussies en zelfreflectie zijn voor facilitators belangrijk om zich bewust te zijn van hun eigen positie binnen een ongelijke samenleving en om emotioneel stevig in hun schoenen te staan. Veranderen is lastig, en we hebben allemaal een veilige plek nodig om met onszelf te beginnen voordat we anderen kunnen aanzetten tot verandering.

Het vereist oefening om een goede facilitator te worden.

Training is een prima manier om facilitators de basis bij te brengen, maar sommige zaken moeten door de tijd worden geoefend en geleerd. Ontwikkel manieren voor nieuwe facilitators om van ervaren collega's te leren en om te oefenen voordat ze zelf een workshop gaan leiden, vooral als de rol van facilitator nieuw voor ze is.

¹ Zie <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4706022/> voor een samenvatting.

Vrijwillige facilitators inzetten.

Uit onderzoek blijkt¹ dat het zeer effectief kan zijn om dit soort programma's met mannen en jongens te laten uitvoeren door vrijwilligers of leeftijdsgenoten, maar dat dit ook risico's oplevert voor de effectiviteit. Het verschil in kwaliteit is lastig te beheersen (er zijn uitstekende vrijwilligers, maar ook veel minder sterke) en er is verloop onder de vrijwilligers. Dit laatste heeft invloed op zowel de kwaliteit als de kosten.

Anderzijds hebben programma's die door leeftijdsgenoten en vrijwilligers worden geleid ook mogelijke voordelen die anders minder snel haalbaar zijn, zoals de vereenzelviging en toewijding van de facilitators.

Vergeet de basics niet.

Facilitators hebben basale feitenkennis en enige juridische kennis nodig over gendergelijkheid, gendergerelateerde normen en (de preventie van) geweld.

Hoofdstuk 6

DOELGROEP EN LOCATIE KIEZEN

Naast het opzetten van de workshop moet je als team nadenken over waar, wanneer, met wie en hoe vaak de workshops gaan plaatsvinden. En misschien nog belangrijker: wie gaat het doen?

” Een workshop van drie uur kan nooit voldoende zijn om een diepe, blijvende verandering teweeg te brengen in normen, houdingen en gedrag.

Alleen jongens?

Gezien de huidige normen en nog altijd aanwezige genderongelijkheid heeft het werken met gemengde groepen mogelijke nadelen. Er bestaat een risico dat meisjes worden blootgesteld aan seksistisch en vulgair taalgebruik zodra de genders worden besproken, of dat sommige jongens zich onvoldoende op hun gemak voelen om eerlijk en open over bepaalde zaken te praten.

Indien je besluit de workshop alleen voor jongens te organiseren, zorg dan voor positieve alternatieven voor de meisjes, bijvoorbeeld empowerment of andere activiteiten voor alleen meisjes.

Gemengde groepen?

Door de groep op te splitsen in jongens en meisjes versterk je mogelijk het binaire gendermodel¹, en niet alle tieners voelen zich zekerder binnen een groep leeftijdsgenoten van het eigen geslacht. Het werken met gemengde groepen kan de impact van de workshop vergroten. Het biedt kansen voor jongens om de ervaringen en visies van meisjes te horen en beter te begrijpen,

het kan tot meer wederzijds begrip leiden en er kunnen ideeën ontstaan om samen te werken aan gendergelijkheid en het stoppen van gendergeweld.

Een andere mogelijkheid is samen te beginnen, de groep op te splitsen en weer samen te voegen, waarmee het gemengde karakter van de groep een bewust onderdeel van de interventie wordt. Wat je keuze ook is: zorg dat je motivatie helder is.

Waar vind je de jongens (en meisjes)?

De meest voor de hand liggende manier om jonge jongens te bereiken, is via organisaties waar veel jongens actief zijn, zoals scholen, jongerengroepen, sportclubs, lokale organisaties, geloofsgroepen en festivals. We adviseren om te investeren in een eerlijke, respectvolle relatie met de eventuele gastorganisatie.

¹ Het idee van twee aparte, absolute categorieën van man/mannelijk en vrouw/vrouwelijk, zonder oog voor de mogelijkheid van andere genders.

Zijn scholen de beste omgeving?

Er zijn grote voordelen en nadelen aan het organiseren van workshops op scholen.

De voordelen zijn onder meer:

- › De jongeren zijn verplicht aanwezig, waardoor je toegang hebt tot jongens die anders niet zouden meedoen.
- › Koppeling van de workshops aan het lespakket kan een stimulans en richting bieden.
- › De actieve steun van de school kan helpen interesse voor de workshops te wekken en kan de ideeën later levend houden (dit geldt ook voor sommige andere omgevingen).

De mogelijke nadelen van workshops op scholen zijn:

- › Sommige deelnemers willen er liever niet zijn en verstoren de workshop of zijn niet betrokken. De algehele 'vibe' zou minder positief kunnen zijn dan bij vrijwillige deelname.
- › De aanwezige groepsdynamiek op een school kan ondermijnend zijn voor de boodschap die we proberen over te brengen. Voor sommigen binnen de groep kan het riskant zijn om op te staan tegen gendergeweld en seksuele intimidatie. (Ook dit geldt voor meerdere omgevingen.)

Maak een samenwerkingschecklist.

De geschiktheid van een specifieke omgeving om er een workshop te organiseren, moet per geval worden vastgesteld. Voor een goede beslissing over waar en wanneer je een specifieke workshop kunt organiseren (vooral met een nieuwe gastorganisatie) is het nuttig om een korte checklist met vragen te maken om de geschiktheid te bepalen:

- › Zijn er geschikte lokalen beschikbaar?
- › Is de gastorganisatie bereid de workshops te steunen door er vooraf en achteraf positief met de jongens over te praten?

- › Biedt de gastorganisatie training aan de eigen professionals aan?
- › Is de cultuur bij de gastorganisatie voldoende veilig en constructief zodat de workshops kans van slagen hebben? Sommige omgevingen kunnen te vijandig zijn voor sommige facilitators wanneer ze bijvoorbeeld de kans lopen op racisme of homofobie.
- › Zijn er passende activiteiten geregeld voor de eventueel aanwezige meisjes terwijl de workshop voor de jongens plaatsvindt? Of kan de workshop beter met gemengde groepen plaatsvinden?
- › Heeft de gastorganisatie toegezegd betrokken te zullen zijn bij feedback op de kwaliteit van de workshops?
- › Hoeveel workshops staan er gepland? Eén workshop kan zeer tijdrovend zijn om te organiseren, terwijl de uitvoering van meerdere workshops op dezelfde locatie of binnen dezelfde organisatie vaak veel minder tijd vraagt wat betreft administratie en planning.

Het is belangrijk om jezelf toe te staan - en zelfs aan te moedigen - om workshopaanvragen af te wijzen wanneer je van mening bent dat ze niet effectief of onveilig zijn voor een van de deelnemers of belanghebbenden.

Verandering is een proces; er is geen snelle oplossing.

De verwachtingen moeten overeenkomen met de beschikbare tijd. Een workshop van drie uur kan nooit voldoende zijn om een diepe, blijvende verandering teweeg te brengen in normen, houdingen en gedrag. Anderzijds kunnen scholen je vaak slechts anderhalf uur per groep bieden en kan zelfs met een korte workshop een krachtig zaadje voor verandering worden geplant. Weet wat je ideale scenario is en doe waar mogelijk meerdere workshops met dezelfde groep, maar verwacht ook dat je pragmatisch moet zijn. Pas je eigen verwachtingen en die van anderen aan op basis van de omstandigheden!

Hoofdstuk 7

JE PROGRAMMA EVALUEREN

We weten dat interventies invloed hebben op de deelnemers, de facilitators en hun omgeving.

Met behulp van monitoring en evaluatie (M&E) kunnen we vaststellen of het beoogde effect is bereikt en kunnen we op zoek naar nieuwe inzichten om ons werk beter te doen.

IMAGINE evalueren

Onze focus bij het IMAGINE-project heeft voortdurend gelegen op verbetering van de inhoud en uitvoering van de workshop. Bovendien wilden we zeker zijn dat alle deelnemers, facilitators en medewerkers de kans kregen om hun ideeën over de workshops naar voren te brengen.

We hebben drie vragenlijsten opgesteld. Eén voor de deelnemers (voornamelijk jongens tussen 13-18 jaar), één voor de facilitators (voornamelijk onze vrijwilligers) en één voor de leerkracht of iemand in een vergelijkbare positie. Daarnaast hebben onze beoordelaars een aantal workshops geobserveerd¹.

Op basis van de verkregen inzichten en eerdere ervaringen hebben we een aantal aanbevelingen op het gebied van M&E ontwikkeld voor iedereen die werkt aan een programma voor gendertransformatieve geweldspreventie met vrijwillige facilitators.

Waarom evalueren?

Evaluaties vinden vaak plaats omdat ze verplicht zijn of omdat het goed overkomt. Ongeacht of het je eigen keuze is, geldt dat evaluaties zeer middelenintensief zijn. Zorg dus dat ze bijdragen aan je doelen. M&E kan bijvoorbeeld helpen bij de ontwikkeling van de methode, zorgen dat deelnemers zich tijdens de workshop gerespecteerd voelen of dat het programma het beoogde effect heeft op de houding en het gedrag. De gekozen methode heeft invloed op het soort resultaten en inzichten dat de workshop oplevert. Zorg dat je heldere doelen voor ogen hebt wanneer je je M&E-plan opstelt.

Wie kan er evalueren?

Plan wie je bij de M&E-werkzaamheden wilt betrekken. We adviseren om de workshop te evalueren vanuit het perspectief van de deelnemers, de facilitators en de gastorganisatie (school/jongerencentrum). Waar mogelijk en gepast kun je ook externe beoordelaars vragen om een aantal workshops te monitoren. Bedenk echter wel dat dit type 'toezicht' van

invloed kan zijn op de stemming in de ruimte.

Je veilige ruimte is nooit veilig genoeg

Het is zelden mogelijk om van alle deelnemers directe feedback te krijgen. Sommige deelnemers zullen hun mening tijdens de workshop uiten, maar veel mensen voelen zich er ongemakkelijk bij om tegen de facilitator en de rest van de groep te zeggen wat ze echt voelen, ervaren en denken. We raden je aan op zoek te gaan naar meerdere indirecte manieren om feedback van de deelnemers te krijgen, bijvoorbeeld via de facilitators, leerkrachten/jeugdleiders en anonieme enquêtes.

Vraag het de facilitators.

Bespreek voorafgaand aan de workshop de verwachtingen en zorgen van de facilitators. Vraag vervolgens achteraf aan de facilitators hoe de workshop is gegaan.

Denk hierbij aan de volgende vragen:

- › Hoe voelde het om de workshop te leiden?
- › Welk gedeelte van de workshop ging goed?
- › Welk gedeelte ging niet goed en waarom niet?
- › Wat zou je de volgende keer anders doen?

Deze simpele vragen leveren zeer praktische kennis op over hoe de workshop zou kunnen worden verbeterd. Ook kan een mondelinge en/of schriftelijke evaluatie door de facilitators inzicht opleveren in de feedback van de deelnemers. Voor meer van dit soort feedback zou je de facilitators kunnen vragen een feedbackactiviteit in de workshop op te nemen.

¹ We nodigen belangstellenden uit om meer over de resultaten te lezen in de analyse die is opgesteld door Katrien van Der Heyden bij Nesma Consulting BVBA in samenwerking met Richard Langlais.

” Onze focus bij het IMAGINE-project heeft voortdurend gelegen op verbetering van de inhoud en uitvoering van de workshop.

Praat met degenen die de deelnemers goed kennen.

Mondelinge en/of schriftelijke feedback van de leerkracht/jeugdleader kan duidelijk maken welke impact de workshop volgens hen heeft gehad en een beeld opleveren van de gesprekken die achteraf binnen de groep hebben plaatsvonden.

Pas je verwachtingen van de impact aan.

Een workshop van een halve dag is een compromis tussen kwaliteit en kwantiteit. Laat dit terugkomen in je verwachtingen. Het reduceren van de impact naar zeer oppervlakkige metingen als de bereikte aantallen en het aantal mensen dat de wettelijke definitie van verkrachting kent, kan een onderschatting zijn van wat er mogelijk is. En wanneer je ingrijpende, blijvende gedragsveranderingen verwacht, word je mogelijk teleurgesteld en loop je het risico dat je belangrijke successen over het hoofd ziet.

Heb je gedaan wat je van plan was?

Meet wat je verwacht te zien en/of wat je moet weten om zeker te zijn dat je niemand 'beschadigt' en doet wat je zegt.

Vertrouw niet blind op data en analyses.

Ga niet alleen uit van onderzoeken. Grote hoeveelheden anonieme, vergelijkbare data zijn heel aantrekkelijk en interessant, maar het verzamelen van enquêtes van jonge deelnemers levert allerlei problemen op. Grondige evaluatie van de impact vereist zeer veel planning, voorbereiding, implementatie en analyses. Beperk je evaluatie zoveel mogelijk en richt je op datgene wat voor jouw workshop het meest van belang is.

Weet waarom je het vraagt.

Maak je gebruik van enquêtes, zorg dat je van elke vraag exact weet hoe je de gegevens gaat gebruiken.

Bestudeer onbedoelde impact.

Soms is de uitkomst anders dan we hadden verwacht. Kwalitatieve evaluatiemethodes, zoals interviews met open vragen, kunnen je helpen de impact te bestuderen en onverwachte resultaten te vinden.

Integreer feedback.

Overweeg om tijdens de workshop oefeningen op te nemen waarmee je direct feedback kunt evalueren en verzamelen. Bedenk dat het bij Monitoring & Evaluation evenzeer gaat om het herkennen en vieren van wat goed is als het herkennen en veranderen van wat beter zou kunnen.

The
IMAGINE
Toolkit

een rijke verzameling aan adviezen en interventies voor
het betrekken van jongens en jonge mannen bij
de preventie van seksuele intimidatie
en seksueel geweld tegen
meisjes en vrouwen